

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ЩОДО ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ КОНТРАГЕНТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДОБУВНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

¹ Харківський національний університет будівництва та архітектури

² Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Анотація. Запропоновано пріоритетність структурних параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики, яка обґрунтована за допомогою методу аналізу ієрархії. Синтезуючи утворену ієрархічну модель та теоретичні надбання з проблематики управління дебіторською заборгованістю, розроблено структурно-логічну послідовність оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики.

Ключові слова: кредитоспроможність; оцінювання; кредитна політика; дебіторська заборгованість.

Methodical approach to estimation the creditworthiness of counterparties on enterprise of mining industries

Abstract. Priority of structural parameters of assessment of the creditworthiness of counterparties on enterprises mining industry within the framework of conservative credit policy is substantiated, on the basis of application of the formalized apparatus of the method of hierarchy's analysis, that is an objective basis for development of complex approach to creditworthiness of counterparty. Based on the hierarchical model of structural parameters of credit assessment of counterparties of mining enterprises and theoretical assets on the issues of receivables management, the structural and logical sequence of assessment of creditworthiness counterparties of mining enterprises is developed and described in detail.

Keywords: creditworthiness; assessment; credit policy; account receivables.

Мінливість зовнішнього середовища, яка особливо гостро постає в сучасному світовому економічному просторі інтенсифікує та прискорює коливання ринкової кон'юнктури, що відбивається на всіх сферах діяльності вітчизняних підприємств. На фоні цих змін особливо загострюється криза взаємонеplateжів. За принципом ланцюгової реакції стають нагальними проблеми масового банкрутства, які є надзвичайно актуальними для підприємства добувної промисловості. Виходячи з вищезазначеного, нагальними стають питання вдосконалення платіжної дисципліни на підприємствах добувної промисловості. Зазначене питання входить у межі комплексної кредитної політики підприємства та вирішується безпосередньо на такому її структурному етапі, як оцінювання платоспроможності контрагентів. Невирішеним залишається принципове питання низької ймовірності прогнозування кредитоспроможності, що обумовлює необхідність формування системи її оцінки, яка б мала одночасно комплексний та відповідний специфіці діяльності підприємств добувної промисловості характер.

Метою статті є розробка комплексного методичного підходу до оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики. Враховуючи те, що об'єктом дослідження виступає виключно процес оцінювання кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості як структурний елемент кредитної політики, а не вона сама, авторами пропонується застосування консервативного типу кредитної політики для підприємств добувної промисловості. Вибір саме цього типу обумовлений наступними чинниками, які діють на сучасному етапі розвитку соціально-економічного середовища: кризовий стан підприємств внаслідок зниження платоспроможності; іммобілізація оборотного капіталу; перманентна девальвація національної валюти. Відповідність консервативного типу кредитної політики зазначеним чинниками полягає у його базових положеннях [1]: спрямованні на мінімізацію кредитного ризику; суттєвому скороченні кола контрагентів з відстрочкою платежу за рахунок підвищеного ризику; мінімізації строків надання відстрочки платежу та її розміру; встановленні жорстких умов надання кредиту та підвищення його вартості; використанні жорстких процедур інкасації дебіторської заборгованості. Застосування консервативного типу кредитної політики передбачає послідовну реалізацію двох основних етапів [2]:

збір та аналіз інформації про контрагента підприємства добувної промисловості із внутрішніх джерел;
збір та аналіз інформації про контрагента із зовнішніх джерел.

Зазначені процедури призначені оцінити спроможність контрагентів підприємства добувної промисловості до виконання договірних умов щодо сплати продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах відстрочки платежу. Підкреслимо, що оцінювання, як структурна складова кредитної політики відіграє ключову роль в прийнятті управлінського рішення щодо надання відстрочки платежу та принципів роботи з контрагентом. Усвідомлюючи ступінь відповідальності цих дій, просте й прямолінійне виконання передбачених етапів вважаємо недостатнім. Ґрунтуючись на тому що оцінювання є складною аналітичною процедурою, результат якої безпосередньо трансформується в управлінське рішення, необхідним є встановлення чітких параметрів, за якими має здійснюватися оцінка кредитоспроможності. Враховуючи також, що аналітичні процедури згідно базових положень консервативного типу кредитної політики не є тотожними, а знаходяться в ієрархічній послідовності, усі параметри оцінювання також повинні мати відповідний взаємозв'язок.

Отже головним завданням цього етапу дослідження є вибір найбільш інформативно-результативних параметрів оцінки. Метою проведення досліджень за цим методом була розробка системи оціночно-аналітичних процедур пошуку найбільш пріоритетних структурних параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів. Вирішення цього питання ґрунтується на формуванні критеріальної бази оцінювання як основи та принципових меж показників і чіткої інтерпретації результатів в подальшому. Виходячи з попередніх висновків дослідження, визначення базових критеріїв було здійснено із застосуванням комплексного експертного методу. Опитування проведено через онлайн-форму, у якому взяло участь 15 респондентів: 53,3% – фінансові менеджери та 46,7% – економісти підприємств добувної промисловості). Експертам було запропоновано визначити пріоритетність альтернативних варіантів параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів: аналіз тривалості господарських відносин; аналіз платіжної дисципліни; аналіз умов погашення боргу; аналіз фінансового стану. Інтегральні значення методу аналізу ієрархій засвідчують, що структурному параметру «Аналіз тривалості господарських відносин» під час оцінки кредитоспроможності віддається пріоритет, інтегральна частка якого становить 32,8%. Другорядним структурним параметром оцінки кредитоспроможності є «Аналіз платіжної дисципліни» з питомою вагою пріоритету 31,7%, третьорядним структурним параметром оцінки кредитоспроможності виступає «Аналіз умов погашення заборгованості» з питомою вагою пріоритету 27,3%. З мінімальною питомою вагою пріоритету у розмірі 8,2%, останнім структурним параметром оцінки кредитоспроможності є «Аналіз фінансового стану».

Ґрунтуючись на ієрархічній моделі структурних параметрів оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості та теоретичних надбаннях з проблематики управління дебіторською заборгованістю, розроблено структурно-логічну послідовність оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості у складі консервативного типу кредитної політики. Першим етапом оцінки кредитоспроможності відповідно до ієрархічної моделі структурних елементів є аналіз тривалості господарських відносин контрагента. На підставі збору та аналізу інформації з внутрішніх джерел, на цьому етапі, встановлюється наявність господарських відносин у ретроспективі. Якщо у минулому періоді не підтверджується факт господарських відносин, тобто не було раніше співпраці з даним контрагентом, для мінімізації ризику прострочення дебіторської заборгованості або її повного непогашення, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу.

Якщо в результаті аналізу тривалості господарських відносин виявлено факт господарських відносин, доцільним є перехід до другого структурного параметру оцінки кредитоспроможності контрагента, який передбачає оцінку платіжної дисципліни. Якщо, на підставі аналізу інформації із внутрішніх джерел, результати оцінки платіжної дисципліни свідчать про наявність факту прострочення строків погашення заборгованості, незалежно від терміну прострочення та суми дебіторської заборгованості, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу. Відмова від надання товарного кредиту, в рамках консервативного типу кредитної політики, сприятиме елімінації прострочення або непогашення дебіторської заборгованості та іммобілізації оборотного капітали

Якщо, в процесі аналізу, встановлено відсутність факту прострочення заборгованості у попередніх періодах співпраці з контрагентом, доцільним є перехід до третього структурного параметру оцінки кредитоспроможності контрагентів. Третій етап передбачає визначення умов та методів впливу на боржників, за яких відбувалося погашення дебіторської заборгованості. В результаті виявлення факту

застосування юридичних та економічних методів впливу на дебіторів в попередньому періоді для інкасації дебіторської заборгованості, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу.

В результаті відсутності факту застосування методів впливу на контрагента щодо інкасації дебіторської заборгованості або встановлення факту лише застосування психологічних методів впливу (нагадування електронною поштою, телефоні нагадування) на дебіторів в попередньому періоді, доцільним є перехід до наступного структурного параметру оцінки кредитоспроможності контрагентів.

На підставі збору інформації з зовнішніх джерел – фінансової звітності, проводиться аналіз фінансового стану, що базується на загальноприйнятих напрямках аналізу: ліквідності; фінансової стійкості; ділової активності та рентабельності. Аналіз показників фінансового стану контрагента доцільно проводити в розрізі одного року поквартально для мінімізації трудомісткості або у рамках двох років для спостереження динаміки.

У результаті аналізу, встановлюється відповідність нормативним значенням за кожним напрямом. У разі невідповідності нормативним значенням хоча би за одним з вищезазначених напрямів аналізу фінансового стану, реалізація продукції відбувається на умовах передоплати у розмірі 100% й відсутня відстрочка платежу. При відповідності, отриманих результатів аналізу фінансового стану, нормативним значенням, реалізація продукції відбувається на умовах відстрочки платежу відповідно до кредитної політики підприємства добувної промисловості.

В результаті дослідження розроблено комплексний методичний підхід щодо оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості в межах консервативної кредитної політики. Даний підхід ґрунтується на ієрархічній моделі структурних параметрів оцінки та передбачає реалізацію таких етапів: аналіз тривалості господарських відносин; аналіз платіжної дисципліни; аналіз умов погашення заборгованості; аналіз фінансового стану. Комплексний методичний підхід щодо оцінки кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості дозволяє здійснити об'єктивну поглиблену оцінку спроможності контрагентів підприємств добувної промисловості своєчасно виконувати договірні умови щодо сплати продукції (товарів, робіт, послуг) на умовах відстрочки платежу. Перевагами авторської розробки є: гнучкість системи на етапі формування критеріальної бази та структурних складових показників; чітка формалізація результатів; детальна та послідовна структуризація параметрів оцінювання; можливість формування чіткого однозначного висновку щодо кредитоспроможності контрагентів підприємств добувної промисловості як за кожним з структурних елементів, так і за окремими складовими; відповідність методичного інструментарію системи оцінювання сучасним особливостям діяльності підприємств добувної промисловості в умовах нестабільності економічної ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Kynlytska Ye. V. Methodological approach to the credit worthiness estimation of counterparties at mining enterprises / Ye. V. Kynlytska, S. V. Gluhova, O. M. Kitchenko // Науковий вісник Національного гірничого університету. - 2021. - № 4. - С. 133–138. <https://doi.org/10.33271/nvngu/20214/133>.

2. Kynlytska Ye. V. Implementation of differentiated credit policy at mining enterprises / Ye. V. Kynlytska // Науковий вісник Національного гірничого університету. - 2018. - № 2. - С. 169–177. <http://doi.org/10.29202/nvngu/2018-2/17>.

Кильницька Євгенія Володимирівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та бізнесу, Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, e-mail: dubrochka@ukr.net

Глухова Світлана Вячеславівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, e-mail: gluxova@ukr.net

Kynlytska Yevheniia V. – candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Business, Kharkiv National University of Civil Engineering And Architecture, Kharkiv, e-mail: dubrochka@ukr.net

Gluhova Svitlana V. – candidate of Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Marketing, National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, e-mail: gluxova@ukr.net.